

حکایات سعدی

جوانمردی

حاتم طائی را گفتند: "از خود بزرگ همت تر در جهان دیده ای یا شنیده ای؟" گفت: بلی، روزی چهل شتر قربان کرده بودم امرای غرب را. پس به گوشه صحرایی به حاجتی بُرون رفتم، خارکنی را دیدم پشته ای فراهم آورده. گفتمش: "به مهمانی حاتم چرا نروی که خلقی بر سماط او گرد آمده اند؟" گفت:

هر که نان از غمِ خویش خورد

منت حاتم طائی نبرد

من او را به همت و جوانمردی از خود برتر دیدم.

هنر بیاموز

حکیمی پسران را پند می داد که جانان پدر، هنر آموزید که ملک و دنیا، اعتماد را نشاید و سیم و زر در سفر بر محل خطر است. یا دزد به یکبار ببرد یا خواجه به تفاریق بخورد. اما هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده. و اگر هنرمند از دولت بیفتد غم نباشد که هنر در نفس خود، دولت است هر جا که رود قدر بیند و بر صدر نشیند و بی هنر، لقمه چیند و سختی بیند:

میراث پدر خواهی علم پدر آموز

کاین مال پدر خرج توان کرد به یک روز

علم میراث پیغمبران است

دو امیر زاده در مصر بودند. یکی علم آموخت و دیگر مال اندوخت. عاقبت الامر آن یکی علامه مصر گشت و آن دیگر عزیز مصر شد. پس این توانگر

بچشم حقارت در فقیہ نظر کرد و گفت : من بہ سلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنت بماندی گفت ” ای برادر شکر نعمت با وی عز اسمہ همچنان افزون تر است بر من کہ میراث پیغمبران یافتیم ، یعنی علم و ترا میراث فرعون و هامان ، یعنی ملک مصر “

من آن مورم کہ در پایم بمالند
نہ زنبورم کہ از دستم بنالند
کجا خود شکر این نعمت گذارم
کہ زور مردم آزاری ندارم

(سعدی)

فرہنگ

بزرگ ہمت : جوانمردی، صاحب ارادہ	امرای عرب را : عرب کے امراء کے لیے
بہ حاجتی : کسی غرض سے، کسی کام سے	خارکن : خشک جھاڑیاں توڑنیوالا
پُشتہ : گٹھا، پشت پر اٹھانے کے لیے بوجھ	خلق : خلقت، لوگ
سماط : دسترخوان، خوانِ نعمت	گرد آمدن : اکٹھے ہونا، جمع ہونا
مُنت : احسان	مُنت بُردن : احسان اٹھانا
حکیم : دانا، صاحب عقل و حکمت	پنددادن : نصیحت کرنا
جانان پدر : باپ کے تحت جگر	اعتماد را نشاید : قابل اعتماد نہیں ہے
سیم و زر : سونا، چاندی	بر محل خطر است : خطرے کی زد میں ہے
دزد : چور	خواجہ : مالک

دولت پایندہ : ہمیشہ رہنے والی دولت
صدر نشیند : نمایاں اور اہم مقام پر بیٹھے
در نفس خود : بجائے خود، بذات خود
سختی دیدن : دکھ اٹھانا، سختی جھیلنا
خرج کردن : خرچ کرنا
اندوختن : جمع کرنا
یافتن : پانا
آموختن : سیکھنا
مالیدن : مل دینا
توانگر : امیر، رئیس
نالیدن : رنجیدہ ہونا
میراث : جو کچھ ماں باپ سے ترکہ ملے، ورثہ
تفاریق : تفریق کی جمع، الگ الگ (مراد ہے تھوڑا تھوڑا کر کے)
چشمہ زاینده : ایسا چشمہ جس میں سے پانی نکلتا ہی رہتا ہے
از دولت افتادن : کسی منصب سے معزول ہو جانا، مال و دولت ہاتھ میں نہ رہنا
حاتم طائی : عرب کے بڑوں میں سے تھا اور سخاوت میں بہت مشہور تھا۔ عربی اور فارسی ادب میں اس کی سخاوت اور جوانمردی کی کہانیاں کثرت سے ملتی ہیں۔ حاتم طائی ظہور اسلام سے پہلے عرب میں زندگی بسر کرتا تھا۔

تمرین

۱- فارسی میں جواب دیجیے۔

۱- گلستان چہ کتابی است ؟

۲- حاتم طائی کہ بود ؟

۳- از حاتم طائی چہ پرسیدند ؟

۴- حاتم طائی چہ جواب داد ؟

۵- حکیم بہ پسران خود چہ پندی می داد ؟

۶- مراد از این جملہ چیست ؟

”ہنر چشمہ زاینده است و دولت پایندہ“ ؟

۲- مندرجہ ذیل الفاظ کو جملوں میں استعمال کریں :

ہمت ، اعتماد ، تفاریق ، صدر ، میراث

۳- ان حکایتوں کے آخر میں جو اشعار آئے ہیں انھیں زبانی یاد کریں اور ان کا مطلب اچھی طرح ذہن نشین کریں۔

۴- مندرجہ ذیل مضامین کے مصدر بتائیے :

رَوَد ، خورد ، بُرد ، آموزد ، شاید ، افتد ، نشیند ، بیند